

KRACHTIG LEREN

Coöperatief leren in groep 1 en 2

6-4-2011

Margreet Jeurink

S1032346

INHOUDSOPGAVE

1	DOEL VAN HET ONDERZOEK	2
1.1	Inleiding	
1.2	Schoolinformatie	
1.3	Onderzoeksvraag	
2	KENMERKEN VAN DE LEERLINGEN	3
2.1	Algemeen	
2.2	Kenmerken	
3	VERANTWOORDING VANUIT DE LITERATUUR	5
3.1	Visie op leren	
3.2	Samenwerken in de kleutergroepen	
3.3	Hoe ontstaat leren	
3.4	Betekenisvol leren	
3.5	Verantwoording van de match	
4	REALISATIES VAN DE KEUZES	10
4.1	Algemeen	
4.2	Vormen van coöperatief leren	
5	EVALUATIE VAN DE ONDERWIJSACTIVITEIT	13
5.1	Conclusie	
6	REFLECTIE	15
7	LITERATUURLIJST	16

BIJLAGEN

- Bijlage 1: werkblad met memoryplaatjes
- Bijlage 2: werkblad met letters
- Bijlage 3: werkblad met rijmwoorden
- Bijlage 4: voorbeeld van woordweb met kleuters
- Bijlage 5: dobbelspel met lieveheersbeestje
- Bijlage 6: duowerk met tekening

1 DOEL VAN HET ONDERZOEK

1.1 INLEIDING

In het kader van de module Krachtig Leren in het de bedoeling op basis van een onderzoeksvraag een nieuwe onderwijsactiviteit te realiseren. Het doel van deze activiteit is het optimaliseren van het actieve leren van leerlingen in een onderwijsomgeving die wordt gekenmerkt door een diversiteit aan leerlingkenmerken en onderwijsbehoeften.

1.2 SCHOOLINFORMATIE

Ik ben werkzaam op een basisschool in Sneek. De kinderen komen uit verschillende wijken uit de stad. De school telt 350 leerlingen die verdeeld zijn over veertien groepen. Het grootste gedeelte van de kinderen is afkomstig uit gezinnen met een bovengemiddelde levensstandaard.

Mijn werkzaamheden op school zijn de volgende:

- Op maandag en dinsdag ben ik intern begeleider van de onderbouw (groep 1 t/m 4).
- Daarnaast ben ik anderhalve dag werkzaam als leerkracht van groep 1 / 2 op donderdag en vrijdag.

Onze school is een adaptieve school die werkt met het onderwijsconcept BAS (Bouwen aan een Adaptieve School). Voor de sociaal/emotionele ontwikkeling wordt sinds dit schooljaar gewerkt met de Kanjertraining.

1.3 ONDERZOEKSVRAAG

In de groep waarin ik werk wordt veel aandacht besteed aan taalontwikkeling. Dit gebeurt veelal klassikaal in kringsituaties. Dit betekent dat er altijd veel kinderen moeten wachten tot ze een beurt krijgen. De kinderen zijn over het algemeen betrokken bij deze activiteiten, maar ik merk dat ze graag meer antwoorden willen geven dan de paar beurten die ze krijgen. Bovendien neemt de betrokkenheid af als ze lang moeten wachten. Naast de klassikale aanpak wil ik graag op een andere manier activiteiten aanbieden die de betrokkenheid en interactie van de kinderen verhogen. Dit wil ik gaan doen door gebruik te maken van coöperatief leren. Coöperatief leren lokt uit tot actief gebruik maken van de taal: je moet overleggen om de activiteit goed uit te kunnen voeren, Förrer (2000).

Onderzoeksvraag:

Zijn de kleuters door middel van het aanbieden van de leerstof met behulp van “coöperatief leren” ook meer betrokken bij de opdracht?

In het kader van deze onderzoeksvraag ga ik in overleg met mijn duocollega een aantal activiteiten doen gedurende een periode van vier tot vijf weken. Omdat ik maar anderhalve dag in de groep werk, zal zij ook een aantal activiteiten voor haar rekening nemen.

2 KENMERKEN VAN DE LEERLINGEN

2.1 ALGEMEEN

De groep waarin ik werk bestaat uit 27 leerlingen verdeeld over verschillende leeftijden. De groep bestaat uit veertien leerlingen uit groep 2 en dertien leerlingen uit groep 1. Er is een groot verschil in leeftijd variërend van kinderen van vier jaar die net op school zijn gekomen en kinderen van vijf en zes jaar die volgend jaar naar groep 3 gaan. In mijn onderzoek wil ik me voornamelijk richten op de kinderen uit groep 2. Om de groep goed in kaart te brengen heb ik een scoringslijst gemaakt voor elk kind bestaande uit de volgende onderdelen:

Niveau (n.a.v. Cito-toetsen), werkmotivatie, werktempo, taakgerichtheid, concentratie, zelfstandig werken, samenwerken en samen spelen

2.2 KENMERKEN

Niveau

Bij de Cito-toetsen scoren de kinderen ruim voldoende.

Bij Taal voor Kleuters scoren twee kinderen A, vier kinderen scoren B, vier kinderen scoren C, één kind scoort D en één kind scoort E.

Bij Ordenen scoren vier kinderen A, vier kinderen B, drie kinderen C en drie kinderen D.

Werkmotivatie

Twaalf van de veertien kinderen scoren voldoende – goed op werkmotivatie. Twee kinderen scoren matig – voldoende, waarvan één kind nog erg jong is en waarschijnlijk kleuterverlenging krijgt en het andere kind spraak/taalproblemen heeft.

Werktempo

Hetzelfde beeld komt naar voren bij het werktempo. Dezelfde kinderen komen hierbij naar voren.

Taakgerichtheid

Ook hierbij zien we weer hetzelfde beeld.

Concentratie

De concentratie is afhankelijk van de werksituatie. Tijdens krijgactiviteiten merk ik dat er veel tussendoor wordt gekletst en onvoldoende opgelet. Tijdens het voorlezen en met name het interactief voorlezen zijn bijna alle kinderen goed tot zeer goed betrokken.

Als de kinderen “aan het werk zijn” is iedereen voldoende geconcentreerd. Het is wel goed te merken of er verplichte activiteiten zijn, of dat er sprake is van eigen keuze. De concentratie en motivatie is groter als er sprake is van zelf kiezen.

Zelfstandig werken

Het kenmerkende van zelfstandig werken is dat de kinderen zonder voortdurende begeleiding en ondersteuning van de leerkracht werken. De kinderen krijgen de gelegenheid om problemen die ze tegen komen tijdens het werken en spelen, zoveel mogelijk zelfstandig of met behulp van een klasgenoot op te lossen, Leenders

(2007). De kinderen moeten leren verantwoordelijkheid te gaan dragen voor hun eigen activiteiten. Hierbij komt aan de orde o.a. keuzes maken, initiatief nemen, werken volgens plan, taken verdelen, samen afspraken maken en vragen stellen aan anderen als dit nodig is.

Het klassenmanagement is er op gericht om de kinderen zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren. Er wordt gewerkt met dagritmekaarten die het programma van de dag aangeven. Verder wordt er gewerkt met een tijd klok: na bv. 20 minuten mogen de kinderen een andere activiteit kiezen. Ook wordt er gewerkt met een activiteitenbord waar de kinderen hun keuzes kunnen maken, door hun naam bij een bepaalde activiteit te plaatsen (vol=vol). Alle kinderen weten hoe ze hiermee moeten werken.

Samenwerken

De groep is verdeeld in tafelgroepjes die bestaan uit kinderen uit groep 1 en 2. Gedurende de werkles van de ochtend wordt er in deze groepjes gewerkt en/of gespeeld. Er zijn verplichte onderdelen en vrije keuzes. Deze groepjes worden na elke vakantie gewisseld. Leenders (2007) geeft aan dat samenwerken betekent onderling overleggen, het opgeven van bepaalde individuele wensen ten behoeve van de groep en organisatie. Dit is uiteraard nog erg moeilijk voor jonge kinderen die veelal nog erg op zichzelf zijn gericht. Een losse sfeer waarin de kinderen eigen keuzes kunnen maken en activiteiten kunnen kiezen bevordert de samenwerking.

Samen spelen

Er is regelmatig strijd om de macht. Dit heeft voornamelijk te maken met het overschot aan jongens in de groep (tien jongens en vier meisjes). Swaab (2011) geeft aan dat de piek in testosteron die optreedt bij jongens in de baarmoeder verantwoordelijk lijkt voor het geslachtsverschil in spelgedrag. Bij de methode "Kanjertaining" wordt veel aandacht besteed aan de omgang met elkaar. De training is er op gericht vaardigheden te leren en de eigenschappen die de kinderen in zich hebben (positief) te ontwikkelen.

3 VERANTWOORDING VANUIT DE LITERATUUR

Uit het voorgaande hoofdstuk blijkt dat de groep voldoende gemotiveerd is, uitdaging zoekt en graag samen dingen wil doen. In het verleden ben ik al bezig geweest met gezelschapsspelletjes. De groep is al maanden in de ban van Ganzenbord en dit breidt zich uit naar andere gezelschapsspelletjes. De kinderen beleven veel plezier aan het samen doen en kunnen de regels van het spel goed toepassen. Bovendien leren ze veel van elkaar. Na de bijeenkomst van 15 februari 2011 kreeg ik voldoende handreikingen en ideeën om in mijn groep aan de slag te gaan met coöperatief leren.

3.1 VISIE OP HET LEREN

De samenleving verandert en wordt steeds sneller en ingrijpender. Er is meer behoefte aan een vorm van leren die kinderen echt aanspreekt. We zijn in het onderwijs op zoek naar mogelijkheden om onderwijs te realiseren dat beter past en beter aansluit bij de behoeften van deze tijd. Systeemdenken is één van de mogelijkheden die we goed kunnen gaan gebruiken in ons onderwijs (Jutten, 2009). Kinderen zijn van nature systeemdenkers, maar op school wordt een groot deel van de kennis verknipt aangeboden. Bij systeemdenken gaat het om het vermogen relaties te zien en te begrijpen.

Er zijn de laatste jaren ontwikkelingen te zien ten aanzien van het denken en onderwijzen die het belang van systeemdenken in de klas ondersteunen. De volgende ontwikkelingen zijn aan de orde:

- Constructivisme: niet leren en onthouden van losse feiten, maar kennis aanbieden die samenhangend en betekenisvol is.
- Technologie en beeldcultuur: visuele hulpmiddelen die het leerproces ondersteunen (plaatjes, pictogrammen, animaties etc).
- Interactie: coöperatief leren, communicatie en interactief leren dwz. we leren het meeste van elkaar.
- Meervoudige intelligentie: er is een mix van minstens acht verschillende intelligenties die allemaal ontwikkeld kunnen worden (Gardner, 1996).
- Brain based teaching: door hersenonderzoek weten we hoe kinderen het beste leren en daar kunnen we in onze lessen rekening mee houden.

Uit bovenstaande heb ik gekozen voor de interactie door gebruik te maken van coöperatief leren. Förrer (2000) beschrijft vijf basiskenmerken:

- *Positieve wederzijdse afhankelijkheid*: de kinderen voeren zelf de opdracht uit en verzekeren zich ervan dat alle leerlingen de opdracht goed uitvoeren.
- *Individuele verantwoordelijkheid*: verantwoordelijkheid voor je eigen werk maar ook dat van anderen.
- *Directe interactie*: iedere leerling heeft een gelijk aandeel in het proces.
- *Samenwerkingsvaardigheden*: coöperatief leren bevordert samenwerkingsverbanden van de kinderen.
- *Evaluatie van het groepsproces*: als de kinderen van de samenwerking willen leren, moeten ze hier feedback op krijgen.

Wat betekent bovenstaande nu voor het werken in de kleutergroepen. Kleuters leren in andere situaties en op een andere wijze dan oudere kinderen: *het leren in ingebed in spelsituaties*. Ze leren onbewust door datgene te selecteren waarbij ze telkens een nieuwe stap in hun ontwikkeling maken. De leerkracht speelt hierin een belangrijke

rol om de kinderen hierin te stimuleren, Leenders (2007). Hierbij zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- De kinderen doen kennis op van wat zich in de omgeving afspeelt.
- Er worden elementaire vaardigheden verworven, waarop later kan worden voortgebouwd. We denken hierbij aan de voorbereiding op het lezen, schrijven en rekenen.
- Kinderen leren in de loop van de kleuterperiode nadenken over hun eigen handelen. Vragen als: “Hoe ga ik dit aanpakken” en “Waarom doe ik het zo” hebben een belangrijke functie.
- Doordat de kinderen in een groep functioneren, leren ze hun sociale vaardigheden ontwikkelen: ze leren hoe rekening te houden met andere kinderen en eigen mening naar voren te brengen.

3.2 SAMENWERKEN IN DE KLEUTERGROEPEN

In de kleutergroepen wordt veel samengewerkt. Bij de kleuters kennen we de volgende samenwerkingsvormen, Leenders (2007): kringactiviteiten met de hele groep waarbij er sprake is van interactie tussen de leerkracht en de kinderen, werken in vaste tafelgroepen (opgelegde activiteiten), werken met wisselende groepen met kiesactiviteiten (keuze uit goed voorbereide keuzegroepen), spontaan gevormde groepen (onbegrensde keuzemogelijkheden).

Alle samenwerkingsvormen hebben voor- en nadelen. Bij de opgelegde activiteiten zal er sneller sprake zijn van verminderde motivatie en betrokkenheid, dan bij de vrije keuzemogelijkheden. Jonge kinderen zijn nog vaak erg op zichzelf gericht en moeten leren om samen te werken. De leerkracht heeft een belangrijke taak om de kinderen op gang te helpen en hierin te stimuleren door allerlei gemeenschappelijke spelletjes en gesprekjes. Echt samenwerken gaat pas gebeuren als de kinderen ouder worden. Samenwerken betekent dan onderling overleggen, het opgeven van individuele wensen ten behoeve van de groep en organisatie. We spreken van coöperatief leren: de kinderen werken in een groep met elkaar aan een gezamenlijk doel en zijn van elkaar afhankelijk om dit doel te bereiken, Vugt, van (2002).

3.3 HOE ONTSTAAT LEREN

Kinderen zijn van nature nieuwsgierig en ontdekken hun omgeving in kleine stapjes. Ze nemen informatie op en ze bouwen hun kennis voort op reeds bestaande kennis. Eén van de grondleggers over de theorie ten aanzien van de cognitieve ontwikkeling is Piaget. Hij ging uit van de volgende vooronderstellingen:

- Kinderen willen vanuit een natuurlijke ontwikkeling actief experimenteren om zodoende meer kennis van de werkelijkheid te krijgen.
- De ontwikkeling is een proces van rijping en oefening en de ervaringen die de kinderen opdoen met hun omgeving verlopen volgens een bepaald proces.
- De ontwikkeling verloopt in opeenvolgende fasen. De nieuwe informatie wordt gekoppeld aan informatie die al in hun hoofd zit.

Piaget stelt dat deze ontwikkeling ook tot stand komt zonder al te veel tussenkomst van de volwassene en bij alle kinderen zich in min of meer dezelfde mate verloopt onafhankelijk van de omgeving waarin het kind zich bevindt.

Andere pedagogen, waaronder Vygotsky, bouwen voort op de theorie van Piaget, maar stellen dat de cognitieve ontwikkeling tot stand komt door de interactie met mensen. De kinderen gaan mensen in hun omgeving observeren en imiteren, dit

noemen we *modelling*. De rol van de volwassene (ouders en leerkracht) is dus erg belangrijk.

Montessori ontwikkelde verschillende materialen om kinderen te stimuleren in het omgaan met letters en cijfers in een periode waarin ze er persoonlijk gevoelig voor zijn.

Dit betekent dat we op school moeten zorgen voor een goed pedagogisch klimaat met de aanwezigheid van een gevarieerd aanbod van materialen om kinderen uit te dagen van alles te ondernemen. De leerkracht zorgt voor activiteiten die de ontwikkeling van de kinderen stimuleert.

Daarnaast is de interactie tussen de leerkracht en kinderen van wezenlijk belang. De interactie in de groep kan worden bevordert met behulp van coöperatief leren.

Vugt, van (2003): *Coöperatief leren leidt, op alle leeftijden en bij alle soorten onderwerpen en taken, tot betere prestaties.*

3.4 BETEKENISVOL LEREN

Betekenisvol leren bij jonge kinderen lukt het beste in een rijke leeromgeving waarin de kinderen veel gelegenheid krijgen om te experimenteren met verschillende materialen, Elsäcker van (2009). Het leren wordt zo een actief proces waarin het kind zelf de betekenissen construeert. Op welke manier kunnen we dit leren nu in de klas goed tot uiting laten komen:

1. Inrichting van de kleutergroep

In de kleutergroep wordt gewerkt met spelhoeken. De hoeken zijn een middel om de kinderen vooruit te helpen in hun ontwikkeling. Zij moeten een stimulerende uitstraling hebben en de kinderen moeten zich aangetrokken voelen door de hoeken in de klas.

Op onze school werken we met de volgende hoeken:

Poppenhoek, bouwhoek, constructiehoek, creatieve hoek (knippen, plakken etc.), taal/lees/schrijfhoek, watertafel, zandtafel, computerhoek, puzzelhoek (en andere ontwikkelingsmaterialen).

Het is niet de bedoeling dat de hoeken er gedurende het schooljaar steeds op dezelfde manier uitzien. Afhankelijk van het thema waaraan wordt gewerkt wordt de hoek ingericht bv, de poppenhoek wordt een ziekenhuis als er met dit thema wordt gewerkt.

In de hoeken is er veel interactie tussen de leerlingen. Ze kunnen allerlei situaties uit het dagelijkse leven naspelen zoals bv. boodschappen doen. Daarbij communiceren zij met elkaar en leren spelenderwijs de taal.

2. Werken met pictogrammen

Omdat de kleuters nog niet bekend zijn met geschreven taal, wordt er veel gewerkt met pictogrammen. Deze stimuleren de kinderen tot het nemen van beslissingen en bevorderen de zelfstandigheid en de zelfsturing.

Er wordt gewerkt met de volgende pictogrammen:

- Een dagschema: de activiteiten van de dag worden visueel voorgesteld.
- Een weekkalender: de dagen van de week, weerbord, feestdagen, data.
- Jaarkalender: de maanden van het jaar.

- Keuzebord: activiteiten en naambordjes.
- Time-timer: zichtbaar maken van de resterende tijd.
- Er wordt gewerkt met het stilteteken.

3. Taalonderwijs

Taalvaardigheid is voor jonge kinderen een bepalende factor voor hun verder schoolloopbaan. Taal is interactie en goed taalonderwijs is dan ook interactief taalonderwijs. De kinderen leren taal door taal te gebruiken.

Voor het taalonderwijs aan kleuters maken wij gebruik van de methode "Schatkist". Hierbij wordt gewerkt met ankers (onderwerpen). Een anker is een betekenisvolle startsituatie voor taalleren, roept vragen op, maakt kinderen nieuwsgierig en motiveert om meer over het onderwerp te weten te komen. Het begint met een ankerverhaal dat is opgebouwd uit basiswoorden aangevuld met inhoudswoorden en abstracte woorden.

Het verhaal wordt interactief voorgelezen aan de hele groep op de volgende manier:

- Tijdens het verhaal worden veel W-vragen gesteld (wie, wat, waar, wanneer, waarom).
- Het verhaal wordt meerdere keren voorgelezen waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende materialen (prentenboek, knieboeken, vertelplaten, cd-spelen e.d.)
- Zodoende worden de woordbetekenissen in het hoofd van het kind opgeslagen.

Er wordt in deze methode veel aandacht besteed aan de mondelinge taalvaardigheid, de woordenschatontwikkeling en de beginnende geletterdheid. De activiteiten beperken zich veelal tot de grote kring.

3.5 VERANTWOORDING VAN DE MATCH

Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat taal en alles wat daarbij komt erg belangrijk is voor de verdere ontwikkeling en schoolloopbaan van de kinderen. Het is dan ook belangrijk om veel aandacht te besteden aan taalontwikkeling. *Kinderen leren veel van gesprekken die veel vragen van hun denk- en taalcapaciteiten*, Elsäcker van e.a. (2009). Naast de rol van volwassenen is de aanwezigheid van andere kinderen in de omgeving erg belangrijk voor de taalverwerving. Voor een vlotte taalverwerving is het belangrijk dat er veel verschillende interactievormen en interactiepartners zijn.

Waarom leren kinderen van elkaar: ze kijken naar elkaar en doen na, ze luisteren naar het kind dat hardop denkt en een handeling uitvoert, ze stellen vragen aan elkaar, ze leggen elkaar iets uit, eerst samendoen en dan alleen kunnen, eigen gedachten onderwoorden brengen als je een ander iets wilt vertellen, anderen vinden/voelen/willen iets anders dan jij, elkaar corrigeren, elkaar aanmoedigen en motiveren, Förrer (2000).

Ik heb gezocht naar samenwerkingsvormen die geschikt zijn voor jonge kinderen, waarbij de taal ingezet moet worden om kennis en begrip te laten ontstaan. Hierbij staan de activiteiten centraal waarbij kinderen "iets maken" of "iets doen" en waarbij de interactie wordt uitgelokt. Het aanleren en oefenen van de sociale vaardigheden zit hierin verweven.

Coöperatief leren heeft een positief effect op de prestaties van de kinderen, Vugt van, (2003)

4 REALISATIE VAN DE KEUZES

4.1 ALGEMEEN

Ik heb activiteiten gezocht passend bij kleuters. Samenwerken is nog moeilijk voor jonge kinderen. De kinderen zijn nog erg individugericht en het overleg is nog beperkt. Met behulp van het boek Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs (Vugt van, 2003) en de Taallijn, interactief onderwijs in groep 1 en 2 (Elsacker van e.a., 2009) aangevuld met artikelen van internet heb ik een aantal vormen van coöperatief leren uitgewerkt. Het zijn allemaal activiteiten die goed passen bij jonge kinderen. De volgende principes om te leren samenwerken bij jonge kinderen komen in de spelen aan bod, Vleurick e.a. (2004):

- Iedereen neemt deel en niemand is klaar voor iedereen klaar is
- Het groepsresultaat gaat boven het eigen resultaat
- Iedereen heeft recht om hulp te vragen en moet hulp bieden
- Iedereen kan iets, niemand kan alles

Om meer variatie aan te brengen in de samenstelling van de groepjes hebben we er voor gekozen om bij de tafelgroepjes de kinderen van groep 1 en groep 2 door elkaar te doen. Het voordeel hiervan is dat kliekvorming van groep 2 wordt tegen gegaan en er sprake is van een heterogene samenstelling.

De leerkracht bepaalt de groepskeuze en na elke vakantie worden de groepen opnieuw verdeeld.

4.2 VORMEN VAN COOPERATIEF LEREN

Ik heb samen met mijn collega de volgende activiteiten in de groep gedaan:

1. Op een andere manier in de kring zitten.

Op maandagochtend als er mag worden verteld wat de kinderen in het weekend hebben gedaan hebben we de binnen-/buitenkring geïntroduceerd. De kinderen in de binnenkring mogen eerst praten, daarna wisselen de leerlingen. We draaien drie keer met de klok mee. In de grote kring mogen een aantal kinderen vertellen wat de ander aan hen heeft verteld.

2. Coöperatief leren met behulp van Memory

Het memoryspel leent zich voor meerdere variaties:

- Samenstellen van duo's. De kaartjes liggen omgekeerd op de tafel en iedereen kiest een kaartje zonder deze al te laten zien. Als iedereen is geweest worden de setjes opgezocht zonder te praten. Een setje hoort die dag bij elkaar, doet samen een spelletje, staat met elkaar in de rij bij het naar buiten gaan, helpt elkaar bij bv. jas aantrekken etc.
- Nu zoeken de kinderen elkaar op door het woord te roepen dat er op hun kaartje staat.

3. Variatie met rijmmemory

Een moeilijker variatie is de rijmmemory:

- het rijmwoord moet worden opgezocht zonder te praten
- Het rijmwoord moet worden opgezocht door het woord te roepen.

4. Werkbladen met memoryplaatjes (zie bijlage 1)

De memoryplaatjes zijn bekend en kunnen voor meerdere vormen van coöperatief leren worden gebruikt.

- De leerkracht verdeelt de kinderen in heterogene groepjes van 4 kinderen.
- De kinderen krijgen een A4 met daarop twaalf plaatjes.
- De kinderen kijken gedurende één minuut naar de plaatjes.
- Het blad wordt ingenomen en er wordt een A3 uitgedeeld met daarop vierentwintig plaatjes.
- Welke plaatjes hebben de leerlingen onthouden, die worden aangekruist.

Hetzelfde spel wordt nu gedaan met letters. Welke letters hebben de kinderen onthouden (zie bijlage 2).

5. Variant op Memory (zie bijlage 3)

Er wordt nu gewerkt met rijmmemory. Duo's worden gevormd aan de hand van de rijmwoorden. Dit is gelijk de introductie van het spel.

- Het eerste kind krijgt een papier met daarop vijftien woorden.
- Het tweede kind krijgt een papier met daarop vijftien woorden die rijmen op de woorden van het eerste kind.
- Het eerste kind zegt een woord, het tweede kind noemt het rijmwoord.
- De plaatjes moeten in overleg met dezelfde kleur worden gemerkt.
- Dit doen ze steeds om de beurt totdat alle woorden zijn geweest.

6. Woordweb maken

De afgelopen periode hebben we gewerkt met het thema water. In het kader hiervan is er met elk tafelgroepje (4-5 kinderen) een woordweb gemaakt in de vorm van een spin (zie bijlage 4).

Waar denk je aan bij water:

- Er wordt een tekening gemaakt van een spin.
- De kinderen moeten dus acht woorden bedenken die te maken hebben met water.
- Om de beurt mogen ze vertellen waaraan ze denken bij water. Er mogen niet twee dezelfde dingen worden genoemd, dus ze moeten goed naar elkaar luisteren.
- De kinderen maken er een tekening van die bij elke poot wordt geplakt en de leerkracht schrijft het woord erbij.

7. Dobbelspel met lieveheersbeestje (zie bijlage 5)

- Samenstellen van een groepje van vier kinderen die.
- Ieder krijgt een blad met daarop een lieveheersbeestje.
- De vleugels zijn nog leeg, maar niet lang meer.
- Elk kind mag twee keer gooien, de dobbelsteen wordt doorgegeven als het kind klaar is met stippen intekenen.
- Daarna tellen ze de stippen op beide vleugels bij elkaar op.
- Deze worden weergegeven in een sommetje van stippen of van cijfers.
- Na afloop bespreken wie de meeste en wie de minste stippen heeft.

8. Duowerk met een tekening (zie bijlage 6)

- Ieder kind krijgt een tekening van een huis opgebouwd uit geometrische en abstracte vormen.
- De tekening mag één minuut (kookwekker) aandachtig worden bekeken en daarna moeten de kinderen erop gaan zitten.
- Dan krijgen de kinderen individueel twee minuten de tijd om de tekening te maken.
- Vergelijk de tekening met de tekening waar je op bent gaan zitten.
- Vergelijk je tekening met die van je duo en vertel aan elkaar wat je wel tekende en wat je vergeten bent.
- Ga nu ook op je eigen tekening zitten.
- Teken samen op een nieuw blad het huis zo juist mogelijk na.
- Vergelijk met de tekening die je alleen hebt gemaakt, welke tekening is het beste? Waarom? Wat leren de kinderen hiervan?

9. Spinnenweb met een grote bol wol

- De kinderen staan in een cirkel.
- Eén kind heeft de wol om de arm geknoopt en gooit naar iemand in de groep en zegt iets aardigs (een compliment) over diegene.
- Dit proces wordt herhaald tot de hele klas in een web verbonden is.
- De leerkracht ontwaart de klas weer door de bol op te rollen.

10. Gezelschapsspelletjes

- Ganzenbord: dit spel werd al gespeeld voordat begonnen werd met coöperatief leren, maar is nog steeds populair. Intussen speelt een groot gedeelte van de groep dit spel.
- Vier op een rij.
- Mens erger je niet.
- Clowntjesspel 1 t/m 6. Met behulp van de dobbelsteen de clown in elkaar zetten. Wie heeft het eerst de clown in elkaar?

5 EVALUATIE VAN DE ONDERWIJSACTIVITEIT

Hieronder volgt een evaluatie aan de hand van de activiteiten beschreven in het voorgaande hoofdstuk.

Op een andere manier in de kring zitten:

Het is moeilijk om te overzien of de tweetal gesprekken goed verlopen, alleen een tweetal dat stil is valt voldoende op. Als er een stagiaire in de groep is kan deze meeluisteren bij een tweetal. Het is belangrijk zolang de kinderen aan het oefenen zijn om regelmatig gezamenlijk te reflecteren. Wat vinden de kinderen leuk: het vertellen aan elkaar en het doorschuiven.

Samenstellen van duo's en groepjes met behulp van memoryplaatjes:

Als de kinderen zelf mogen kiezen duurt dit vaak lang en ze kiezen meestal hun vriendje of vriendinnetje. Door het laten kiezen met de plaatjes zijn ze zelf verantwoordelijk voor hun keuze: ze hebben immers zelf het plaatje gekozen.

Coöperatief leren met behulp van Memory:

Er zijn veel mogelijkheden met de memoryplaatjes. Het grote voordeel is dat de kinderen de namen van de plaatjes goed kennen, je hoeft dit dus niet meer uit te leggen.

Iedereen is goed betrokken bij de activiteit en ze hebben er veel plezier in. Het roepen van de rijmwoorden levert voor een aantal kinderen nog wel problemen op. Ongeveer de helft van de kinderen vindt elkaar al roepende, de rest wordt in de groep bij elkaar gezocht. Bij navraag vonden de kinderen het leukst: het roepen van de woorden en elkaar vinden ("dat ik bij mijn vriendje hoorde")

Werkbladen met Memoryplaatjes:

Dit spel is gedaan met de kinderen van groep 2. In drie kleine groepjes mochten ze één minuut naar de plaatjes kijken. Er was één potlood voor het groepje. Van te voren waren er bewust geen instructies gegeven over hoe samen te werken. Ik wilde kijken hoe ze dit op gingen pakken. Dit was per groepje verschillend: het 1e groepje ging keurig met het potlood om de beurt aankruisen, in het 2e groepje was er in eerste instantie strijd om de macht van het potlood maar later ging dit om de beurt, in het 3e groepje was het potlood in handen van één jongen, de rest mocht aanwijzen. Met elk groepje is even kort geëvalueerd. Iedereen vond het leuk om te doen. Vervolgens heb ik gevraagd of ze het potlood ook vast hadden gehouden. Een aantal had dit dus niet gedaan. De volgende vraag was of ze dit graag gewild hadden en iedereen antwoordde met ja. Hierdoor kwamen ze zelf met de oplossing om de volgende keer het potlood om de beurt door te geven. De resultaten waren prima: twee groepjes hadden alles goed en één groepje had één fout.

Bij dezelfde activiteit met de letters hebben we het hier van te voren nog weer over gehad en het potlood werd goed doorgegeven en de kinderen werkten goed samen. De verschillende groepjes hadden zeven, negen en elf goed van de vijftien plaatjes.

Werkbladen met rijmmemory

Er is gewerkt met heterogene duo's uit groep 2. De kinderen gingen keurig om de beurt een rijmwoord zeggen en overleggen op welke manier dit werd ingekleurd.

Woordweb maken:

Deze activiteit is gedaan met de tafelgroepjes waarbij de kinderen van groep 1 en 2 door elkaar zitten. Omdat dit de eerste keer was dat we dit deden, moesten de kinderen hier aan wennen. Ze moesten goed naar elkaar luisteren, want er mochten niet twee dezelfde dingen worden gekozen. Iedereen heeft zijn bijdrage geleverd en een kleine tekening gemaakt en juf heeft de woorden erbij geschreven.

Dobbelspel met lieveheersbeestje:

Hierbij is van te voren de afspraak gemaakt om met het doorgeven van de dobbelsteen te wachten tot de stippen ingekleurd waren. Dit ging prima. De kinderen waren erg betrokken. Wie wilde mocht ook nog met cijfers de som erbij stempelen. Ze helpen elkaar uit zichzelf met het aanwijzen en doorgeven van de stempels.

Duowerk met tekening:

Activiteit gedaan met kinderen uit groep 1 en 2. De kinderen vonden dit een erg leuke en spannende activiteit. Individueel ging het prima. In de duo's kregen de kinderen elk een andere kleur potlood, zodat we later goed ieders aandeel konden zien. Er was goed overleg: "Weet jij nog wat?" "Ik doe dit, dan doe jij dat". Eén duo had twee huizen naast elkaar getekend.

Spinnenweb met bol wol:

Met de kinderen van groep 2 gedaan. We staan allemaal om een ronde tafel. Ik begin zelf en gooi de bol wol naar een kind aan de overkant met een compliment erbij. Alle kinderen doen hetzelfde bij een klasgenoot. Ze zijn allemaal erg betrokken en geven leuke complimenten: "Omdat jij altijd zo lief voor mij bent" "Jij zo hard kan rennen" "Omdat jij zulke leuke grapjes maakt" "Ik speel leuk met jou". Omdat ik zelf mee doe is de bol ontrafelen moeilijk. Gelukkig staat er een stagiaire bij die helpt met het oprollen van de bol wol.

Gezelschapsspelletjes:

Elke dag is er wel een groepje dat aan het "Ganzenborden" is. Er is wel regelmatig even strijd, maar ze lossen dit prima zelf op.

5.1 CONCLUSIE

Naar aanleiding van mijn onderzoeksvraag: "Zijn kleuters door middel van het aanbieden van de leerstof met behulp van coöperatief leren ook meer betrokken bij de opdracht" kan ik volmondig ja zeggen. Ze zijn erg leergierig, "oh leuk, gaan we dat weer doen", luisteren naar elkaar en kunnen op hun beurt wachten. Na de activiteit zijn ze ook in staat te reflecteren op hun eigen gedrag en komen zelf met een oplossing voor de volgende keer.

Bij alle activiteiten, zonder uitzondering, zijn de kinderen erg betrokken geweest. Wel heb ik gemerkt dat erg jonge kinderen niet altijd kunnen en mee willen doen.

6 REFLECTIE

Op welke wijze heeft dit leerproces bijgedragen aan mijn onderwijskundige ontwikkeling en welke inzichten heb ik opgedaan

Bij de module Krachtig leren is voor mij meer en meer duidelijk geworden dat de rol van de leerkracht erg belangrijk is. Uit een onderzoek dat tijdens één van de modules werd besproken kwam dit ook heel duidelijk naar voren. Dit betekent voor mij als leerkracht om steeds te zoeken naar een manier van werken en uitdagen die het beste past bij het individuele kind en daarnaast de kinderen als groep.

Ik heb ervaren dat het coöperatief leren erg goed mogelijk is bij jonge kinderen. De manier waarop de kinderen hebben samengewerkt ging mijn verwachtingen te boven. Iedereen was betrokken, vond de opdracht leuk en luisterde goed naar elkaar. Ook konden de kinderen reflecteren op hun eigen gedrag.

Ik spreek dan wel over de oudere kleuters. Door meer gebruik te maken van het coöperatief leren zijn de kinderen enthousiaster, meer betrokken en daardoor leergieriger. Ik hoef bijna niet kinderen aan te sporen om te luisteren, mee te doen en de opdracht af te maken.

Verder heb ik gemerkt dat de groep socialer naar elkaar geworden is. Ze accepteren het kind (de kinderen) aan wie ze worden gekoppeld en er valt geen enkel kind meer buiten de groep. Dit was voorheen nog wel het geval bij met name één jongen in de groep die onvoldoende door de andere kinderen werd geaccepteerd. Hij speelt nu ook in het vrije spel en buiten met iedereen mee.

Hoe heb ik deze inzichten gedeeld met leerlingen en collega's

Met de kinderen heb ik na elke activiteit even kort nagepraat. Ik heb geprobeerd de vragen op zo'n manier te stellen, dat de kinderen zelf oplossingen aan konden dragen. De kinderen konden over het algemeen goed aangeven hoe de activiteit onderling verliep, wat de volgende keer anders moest en wat ze van de activiteit vonden. Ik heb verder veel overleg gehad met mijn duocollega en zij was ook erg gemotiveerd om met deze werkvorm aan de slag te gaan. Toen ik het spinnenweb van wol maakte met de kinderen, stonden er in korte tijd een aantal collega's om mij heen die positief nieuwsgierig kwamen kijken wat we aan het doen waren. De kinderen waren erg trots met zoveel belangstelling.

Hoe heb ik deze inzichten verankerd

Ik heb samen met mijn collega een aanzet gedaan met coöperatief leren. Het is een te korte tijd geweest om dit te verankeren in de groep. We zijn zeker van plan om door te gaan met deze werkvorm en voor een goede opbouw ga ik het boek een CLIMREK naar intercultureel leren van Vleurick, A & Paelman, F (2004) aanschaffen. Een gedeelte stond in een artikel op internet en de spelletjes spraken mij erg aan. In de onderbouwvergadering van 4 april a.s. zal ik samen met mijn collega aan de leerkrachten van de onderbouw laten zien wat we hebben gedaan en de anderen enthousiast maken voor deze manier van werken.

7 LITERATUURLIJST

Boeken

- Elsäcker van W., Beek van der A., Hillen J., Peters S. (2009), *De Taallijn interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*. Expertisecentrum Nederlands
- Leenders, Y. (2007). *Klassenmanagement in de onderbouw*. Apeldoorn: CPS
- Swaab, D. (2011). *Wij zijn ons brein: van baarmoeder tot Alzheimer*. Drukkerij Bariet, Ruinen
- Vleurick, A. & Paelman, F SLD (2004). Een CLIMREK naar intercultureel leren pg 25-29, 33-34, 44-48, 57-59
- Vugt van J.M.C.G. (2002). *Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs*. HBuitgevers, Baarn

Artikelen

- Förrer, M. e.a.(2002) – Vormen van Samenwerkend leren. Coöperatief leren in het basisonderwijs
- Förrer, M, Damhuis, R., Tomesen, M., Blauw de, A., Kleef van M., Kienstra, M. (2000). *Coöperatief leren binnen interactief taalonderwijs: samen leren in groep 1 t/m 4*. Expertisecentrum Nederlands
- Jutten, J. (2009). Duurzaam leren: systeemdenken in de school van de 21^e eeuw. Stichting duurzaam leren
- Jutten, J. (2009). Systeemdenken in de klas: Praktische uitwerking voor het werken met “de vijfde discipline”. Stichting duurzaam leren
- LOPKE, *algemene fiches eerste graad*. Expertisecentrum voor Ervaringsgericht Onderwijs
- Stoep, J. & Balkom van H. (2010). *Interactief voorlezen en Ondersteunende communicatie: aan de slag*. Radboud Universiteit Nijmegen

Websites

http://www.kp-kinderopvang.nl/downloads/KP_05_de_cognitieve_ontwikkleing.pdf